

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Вікторія Бредіхіна

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

В сучасних реаліях неабиякої гостроти набуває проблема реалізації конституційного принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи мають визнаватися найвищими цінностями та визначати зміст і спрямованість діяльності держави. Норми Конституції України є нормами прямої дії і дозволяють з метою захисту прав і свобод людини і громадянина звертатися до суду безпосередньо на підставі Конституції.

Втім справжня суть правової держави складається не тільки із проголошення та закріплення основних прав і свобод людини, але й з забезпечення їх успішної реалізації. Іншими словами, суть проблеми визначається в гармонічному поєднанні двох процесів – юридичного закріплення правових можливостей громадян, їх гарантування з боку держави та її органів та встановлення діючого та ефективного механізму для практичного здійснення громадянами своїх суб'єктивних прав.

Діюча Конституція України вважається екологічно орієнтованою, оскільки багато її статей регулюють питання реалізації екологічної функції держави у сфері забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів, підтримання екологічної рівноваги на території країни; регламентують відносини власності на природні ресурси; встановлюють основні засади еколого-правового статусу особи тощо [1, с.15]. Зокрема, Конституцією України гарантуються такі права громадян, як право кожного на безпечне для життя й здоров'я довкілля; право на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її

поширення; право на користування природними ресурсами як об'єктами права власності Українського народу та ін.

Закріплення екологічних прав на конституційному рівні безперечно підвищує їх значимість та соціальну цінність. Тому вкрай важливо не тільки гарантувати і охороняти їх з боку Конституції, але й забезпечити їх практичну реалізацію і захист на всіх ланках державного регулювання та на всіх нормативно-правових рівнях.

Прикладом заохочення до такої реалізації можуть слугувати положення Орхуської Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998 р.), яка конкретизувала правову регламентацію забезпечення відповідних екологічних прав і окреслила превентивні засади їх захисту від протиправних посягань та порушень [2].

Що ж стосуються національних конституційних положень, то, наприклад, участь громадськості в процесі прийняття екологічно значимих рішень регламентується низкою статей загального характеру, зокрема: ст. 34 Конституції (право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань); ст. 36 (право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів); ст. 38 (право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах); ст. 39 (право на мирні зібрання, мітинги, походи і демонстрації тощо); ст. 40 (право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які зобов'язані в свою чергу розглянути ці звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк).

Втім, не всі вказані правові можливості громадськості можуть бути реалізовані на практиці відповідно до чинного законодавства. Так, з 2012 року у зв'язку з прийняттям Закону України «Про всеукраїнський референдум»

втратив чинність Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», залишивши поза правовою увагою проведення місцевих референдумів. Тим самим громадськість була позбавлена можливості вирішити місцеві екологічні питання шляхом волевиявлення на місцевому референдумі [3]. Між тим інститут місцевого референдуму є прямим і найбільш загальним механізмом прямої демократії та одним із важливих інструментів превентивного забезпечення права громадян на екологічну безпеку. А відтак, ця проблема потребує свого осмислення та юридичного опрацювання в сучасних умовах.

До форм участі громадськості в прийнятті рішень з питань, що стосуються довкілля, належить також громадське (публічне) обговорення (в тому числі й шляхом проведення громадських слухань) проектів рішень центральних органів виконавчої влади та їх органів на місцях, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля. До таких рішень може бути віднесена діяльність, яка пов'язана із забрудненням навколишнього природного середовища, поводженням з небезпечними речовинами, відходами та їх розміщенням [4]. Однак Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», прийнятий у 2011 році, суттєво звузив місце інституту громадських слухань у низці важливих владних і громадських інститутів регулювання містобудування, таким чином фактично забравши право територіальної громади (зацікавленої громадськості) впливати на будівництво на місцевому рівні. Відповідно до ст.21 названого закону предметом громадських слухань на сьогодні можуть бути лише генеральні плани населених пунктів, плани зонування територій, детальні плани територій, що позбавляє громадськість висловити своє ставлення до проектування та будівництва окремих об'єктів, часто екологічно небезпечних. До того ж у Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» відсутнє й саме визначення «громадських слухань» [5, 6].

Відсторонення громадян від процедури громадського обговорення є прямим порушенням права участі громадськості в процесі прийняття екологічно значимих рішень, закріпленого Орхуською конвенцією, а також

права громадян на участь в обговоренні та внесенні пропозицій до матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, що можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань, передбаченого ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [7].

Це – не єдині приклади перешкод і прогалин у реалізації екологічних прав і юридичних можливостей громадян в екологічній сфері, що закріплені і мають бути гарантовані Конституцією України. Вирішення проблеми вбачається, з одного боку, у вдосконаленні конституційних норм, що регулюють екологічні відносини, у бік їх конкретизації та включенні діючих механізмів реалізації та захисту екологічних прав громадян; а з другого боку – у приведенні чинної системи законодавства у відповідність до Конституції України, враховуючи те, що згідно з ст. 22 Основного Закону при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод не допускається.

Список використаних джерел:

1. Малишева Н.Р. Конституційне регулювання екологічних відносин в Україні: історія, сучасність та перспективи // Екологічне право України (науково-практичний журнал). – 2014. - № 1(1). – С. 12-22.
2. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція ООН від 25.06.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 2010. - № 33. – Стор.12.
3. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 06.11.2012 р. № 5475-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. - № 92. – Ст.3729.
4. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003 р. № 168 // Офіц. вісн. України. – 2004. - № 6. – Ст. 35.

5. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI // Офіц. вісн. України. – 2011. - № 18. – Ст. 735.
6. Пояснювальна записка та Висновок до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (щодо вдосконалення інституту громадських слухань). Проект, реєстр. № 4448 від 14.03.2014 р.: Електронний ресурс: Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>
7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. - № 41. – Ст. 546.